

CÎTEVA DESCOPERIRI MONETARE DIN SECOLUL IV E.N. IN SCYTHIA MINOR

RADU OCHEȘEANU

Pentru o mai bună înțelegere a modului în care a evoluat viața economică în provincia Scythia Minor, în secolele IV—VII e.n., contribuția materialului numismatic rămîne esențială. În acest sens, considerăm că informațiile, pe care le oferă cele cîteva descoperiri monetare dobrogene, prezentate aici, vin să se adauge, nu fără folos, cunoștințelor noastre care, în stadiul actual al cercetării, continuă să fie încă mult lacunare.

I

DEPOZITE MONETARE DE AES

1. Constanța — port (1975).

În timpul operațiilor curente de dragare a bazinului portului Constanța, din vara anului 1975, au fost aduse la suprafața apei un număr de monede antice de bronz. Monedele s-au dispersat după descoperire, ajungînd în colecțiile cabinetului numismatic al Muzeului de Istorie Națională și Arheologie Constanța doar 18 exemplare ¹.

THESSALONICA

Constantius I

1 Follis. ↓ . 5,84 g ; 25,5 mm.

RIC, VI, p. 513, nr. 26 a, a. 302—303 e.n.

$\frac{\epsilon}{\tau \sigma}$

¹ Monedele au fost donate Muzeului din Constanța de tovarășii Cioroiu Nicolae și Ionescu Vasile și au fost înregistrate la nr. inv. 21442—21459.

HERACLEA

Diocletianus

2. Follis. ↑. 5,43 g ; 27 mm.
RIC, VI, p. 531, nr. 19 a, a. 297—298 e.n.

HT[?]*Maximianus Herculeus*

3. Follis. ↑. 9,97 g ; 28,5 mm.
RIC, VI, p. 531, nr. 19 b, a. 297—298 e.n.

HT[?]*Constantius I*

4. Follis. ↑. 5,33 g ; 26,2 mm.
RIC, VI, p. 531, nr. 18 a, a. 296—297 e.n. sau
RIC, VI, p. 531, nr. 20 a, a. 297—298 e.n.

HTE

5. Follis. ↑. 5,63 g ; 27 mm.
RIC, VI, p. 531, nr. 20 a, a. 297—298 e.n.

HT[?]*Galerius*

- 6—7. Follis. ↓. 8,30 g ; 27 mm.
Follis. ↑. 6,46 g ; 27 mm.
RIC, VI, p. 531, nr. 20 b, a. 297—298 e.n.

HTE

8. Follis. ↓. 6,12 g ; 28 mm.
RIC, VI, p. 531, nr. 20 b, a. 297—298 e.n.

HT[?]*Neprecizat*

9. Follis. ↑. 6,29 g ; 26,5 mm.
RIC, VI, *genio popu-l-i romani*, a. 296—307 e.n.

HTB

10. Follis.?. 3,97 g ; 26,5 mm.
RIC, VI, *genio popu-l-i romani*, a. 296—307 e.n.

HTE

ANTIOCHIA

Diocletianus

11. Follis. ↑. 6,94 g ; 25,5 mm.
RIC, VI, p. 620, nr. 54 a, a. 300—301 e.n.

A
K V

ANT.

12. Follis. ↓. 7,67 g ; 25 mm.
RIC, VI, *genio popu-l-i romani*, a. 294—305 e.n.

[?]

ANT

Maximianus Hercules

13. Follis. ↓. 9,37 g ; 26 mm.
RIC, VI, p. 621, nr. 58 b, a. 304—305 e.n.

 €
 ANT
Galerius

14. Follis. ↓. 6,61 g ; 25,8 mm.
RIC, VI, p. 620, nr. 53 b, a. 299—300 e.n.

 B
 ANT

MONETĂRIA NEPRECIZATĂ

Diocletianus

15. Follis.?. 7,12 g ; 28 mm.
RIC, VI, *genio popu-li romani*, a. 294—305 e.n.

 [?]
Constantius I

16. Follis. ↑. 5,48 g ; 26 mm.
RIC, VI, *genio populi romani*, a. 294—307 e.n.

 [?]

- 17—18. Follis. ↑. 6,69 g ; 26 mm.
Follis. ↑. 4,95 g ; 25 mm.
RIC, VI, *genio augg et caessarum nn*, a. 294—305 e.n.

 [?]

Starea de conservare a monedelor recuperate este foarte slabă. Draga a răzuit puternic la aproape toate piesele recuperate, fie efigia de pe avers, fie reprezentarea de pe revers, întrucît monedele, sub acțiunea agenților marini, s-au transformat într-un bloc de metal și oxizi, bloc care a opus rezistență operației de dragare. Ori existența unui bloc, în care erau prinse monedele, ne obligă să presupunem că exemplarele recuperate au aparținut unui depozit monetar aflat pe o navă, care s-a scufundat în rada portului Tomis.

Follisul este singurul nominal prezent în fragmentul de tezaur aflat în bazinul portului Constanța. Structura depozitului monetar Constanța — port (1975) se deosebește, astfel, de structura numerarului care circula pe piețele monetare din imperiu, între anii 294 — 305 e.n. Astfel, pentru monedele emise după reforma monetară din 294 e.n. pînă în anul 307 e.n., raportul dintre follis și neoantoninianul radiat este la Sardis de 0% și 100%, la Antiochia de 1,56 % și 98,43%, la Athena de 6,83% și 93,16%, la Curium de 8,33% și 91,66%, la Corinth de 16,47% și 83,52%, la Conimbriga de 33,33% și 66,66%, iar pentru Scythia Minor și Tomis este de 20,21% și 79,77%, respectiv de 23,15% și 76,84%².

² Datele statistice sînt preluate după R. Ocheșeanu, *Circulația monetară la Dunărea de Jos, între anii 270—498 e.n. în mss.*

În ordinea importanței lor, monetăriile prezente în acest depozit monetar sînt Heraclea (9 monede) cu 69,23%, Antiochia (3 monede) cu 23,07% și Thessalonica (1 monedă) cu 7,69%. Pentru Scythia Minor și Tomis, analiza numerarului penetrat pe piața monetară între anii 294—307 e.n. oferă următoarele ierarhizări a atelierelor monetare³.

A) *Ponderea monetăriilor, calculată ca medie a frecvențelor relative cumulate pe ansamblul Dobrogei.*

1. Heraclea — 53,96%; 2. Cyzicus — 15,61%; 3. Thessalonica — 5,89%;
4. Serdica — 4,62%; 5. Nicomedia — 3,09%; 6. Carthago — 3,04%;
7. Alexandria — 1,92%; 8. Antiochia — 1,26%.

B) *Ponderea monetăriilor la Tomis.*

1. Heraclea — 59,52%; 2. Cyzicus — 27,38%; 3. Siscia — 3,57%;
4. Thessalonica — 2,38%; 5—10. Antiochia — 1,19%.

În raport cu structura monetăriilor, care alimentează cu numerar pietele monetare din Scythia Minor și Tomis, depozitul monetar Constanța — port (1975) are o structură deosebită, deoarece atelierul monetar din Antiochia oferă tezaurului 23,07% din numerar, în vreme ce procentul monedelor emise de monetăria siriană, care au penetrat în Scythia Minor și Tomis este de 1,23 și respectiv de 1,19. Aceste procente, în raport cu procentele oferite de monetăria din Cyzicus, aflată pe locul II în Dobrogea și Tomis, devin lipsite de reprezentativitate, iar prezența monedelor, bătute la Antiochia, pe pietele provinciei de la Dunărea de Jos sînt de interpretat ca reprezentînd o pătrunderea aleatorie. Structura monetăriilor din depozitul monetar Constanța-port (1975) ne obligă să presupunem că formarea acestui depozit nu a avut loc pe pietele Scythiei Minor și reprezintă fie o sumă prelevată de pe pietele așezărilor din insule, sau de pe coasta anatoliană a Mării Egee, în zona de interferență a numerarului emis de Heraclea Thracica și Antiochia, fie o sumă de bani alcătuită din mai multe loturi de monede, compoziție care ar reflecta ruta prin Mediterana orientală și Marea Neagră a corăbiei care s-a scufundat în raza portului Tomis⁴.

2. Hîrșova (împrejurimi).

În apropiere de Hîrșova au fost găsite șase monede de bronz, depuse într-o oală de lut, vas care s-a spart cu ocazia descoperirii⁵. Mone-dele au fost donate cabinetului numismatic al B.A.R.S.R. de către Ion Georgescu din Constanța⁶.

³ *Ibidem.*

⁴ Pentru ponderea atelierelor monetare în structura masei monetare din marile areale geografice ale imperiului, vezi RIC, VIII, p. 89—95, cap. *Mints and the distribution of coins.*

⁵ O primă relatare a descoperirii la O. Iliescu, în SCN, II, 1958, p. 450—451, nr. 9, Hîrșova.

⁶ Inventarul cabinetului numismatic al bibliotecii Academiei R.S.R., nr. 1087 din 1954.

ROMA

Constantius II

1. AE 3. ↑ . 3,10 g ; 18,5mm.
 LRBC, II, p. 60, nr. 680, a. 352—354 e.n. sau
 LRBC, II, p. 60, nr. 682, a. 355—360 e.n.
 RIC, VIII, p. 275, nr. 282, a. 352—355 e.n., seria 5 sau
 RIC, VIII, p. 278, nr. 304, a. 355—361 e.n.

 RP

SISCIA

Constantius II

2. AE 3. ↓ . 2,52 g ; 18 mm.
 LRBC, II, p. 71, nr. 1222, a. 351—354 e.n.
 RIC, VIII, p. 375, nr. 352, a. 351—355 e.n., seria 4.
3. AE 3. ↑ . 2,35 g ; 18 mm.
 LRBC, II, p. 71, nr. 1222, a. 351—354 e.n.
 RIC, VIII, p. 375, nr. 352, a. 351—355 e.n., seria 4.

 RSIS

 ASIS

MONETĂRIA NEPRECIZATĂ

Constantius II

4. AE 3. ↓ . 2,85 g ; 18 mm.
 LRBC, II, *fel temp reparatio* (FH 3) ; a. 355—361 e.n.
5. AE 3. ↑ . 1,20 g ; 18 mm.
 LRBC, II, *fel temp reparatio* (FH 4) ; a. 355—361 e.n.
6. AE 3. ↑ . 2,55 g ; 15 mm.
 LRBC, II, *fel temp reparatio* (FH 4) ; a. 351—361 e.n.

 M

 [?]

 M

 [?]

 [?]

Monedele, care aparțin tipurilor *fel temp reparatio* (FH 3 și FH 4), de modul AE 3 și AE 3 cu sigla M în cimp, au fost emise de monetăriile imperiale între anii 353/4—357/8 e.n.⁷ Cum depozitul monetar de la Hirșova reprezintă o sumă mică de bani, care exclude un proces mai îndelungat de teaurizare, prezența în depozit numai a monedelor de modul AE 3 ilustrează structura unitară a numerarului aflat în circulație pe piața provinciei de la Dunărea de Jos după anul 354, ca efect al demonetizării monedelor de modul AE 2⁸. Este de semnalat și faptul că din depozit lipsesc monedele cu efigiile cezarilor Constantius Gallus și Julianus, deși astfel de monede nu sînt rare în descoperirile dobrogene.

În depozitul de la Hirșova sînt prezente doar emisiunile monetărilor din Siscia (2 monede) și Roma (1 monedă). Dar emisiunile acestor monetării nu sînt atît de frecvent întîlnite pe piețele monetare din

⁷ J.P.C. Kent, în *The Numismatic Chronicle*, 1967, p. 83—90.

⁸ *Codex Theodosianus*, IX, 23, 1 ; RIC, IX, p. XXIX ; RIC, VIII, p. 65, unde „cel mai tîrziu 8 martie 354 e.n.“.

Scythia Minor, așa cum pare a sugera descoperirea de la Hîrșova. Analiza numerarului penetrat pe piața provinciei dintre Dunăre și Mare oferă pentru această etapă următoarele ierarhi a atelierelor monetare⁹.

A) *Gradul de reprezentativitate calculat ca raport între numărul de localități în care au fost aflate monedele monetăriei respective și totalul localităților (45 stațiuni).*

1. Thessalonica (27) — 60,00%; 2. Constantinopolis (21) — 46,66%; 3—5. Heraclea, Nicomedia, Cyzicus (16) — 35,55%; 6. Siscia (15) — 33,33%; 7. Sirmium (14) — 31,11%; 8. Antiochia (9) — 20,00%; 9—10. Aquilea, Alexandria (6) — 13,33%; 11. Roma (4) — 8,88%; 12. Arelate (2) — 4,44%; 13. Lugdunum (1) — 2,22%.

B) *Ponderea monetăriilor calculată ca medie a frecvențelor relative cumulate pe ansamblul Dobrogei.*

1. Thessalonica — 30,32%; 2. Constantinopolis — 19,82%; 3. Nicomedia — 9,88%; 4. Siscia — 9,53%; 5. Cyzicus — 8,18%; 6. Heraclea — 7,44%; 7. Sirmium — 7,11%; 8. Alexandria — 4,02%; 9. Antiochia — 2,20%; 10. Aquilea — 0,93%; 11. Roma — 0,45%; 12. Arelate — 0,05%; 13. Lugdunum — 0,004%.

Semnificația prezenței, în depozitul monetar de la Hîrșova, a monedelor emise de atelierele din Siscia și Roma trebuie legată de rolul important pe care îl are Dunărea, ca arteră de circulație pentru pătrunderea monedelor emise de monetăriile vest-balkanice și italice pe piața Scythiei Minor. Dacă, pe ansamblul Dobrogei, ponderea cumulată a monetăriilor din Roma, Aquilea, Siscia, și Sirmium reprezintă 18,04%, în stațiunile așezate pe malul Dunării ponderea se ridică la aproape 40%. Aceasta este la Iatrus — 42,85%, la Durostorum — 33,33%, la Sacidava — 60,00%, la Axiopolis — 40,00%, la Noviodunum — 21,73%, la Aegissus — 25,00¹⁰.

Dacă monedele nu au fost depuse drept ofrandă funerară într-un mormînt¹¹, la nivelul informației noastre asupra condițiilor de găsim și în stadiul actual al cercetării, nu putem stabili dacă cauzele, care au dus la ascunderea și nerecuperarea depozitului monetar de la Hîrșova, se datoresc unor evenimente politico-militare pe linia Dunării de Jos, ori sînt lipsite de semnificație istorică.

3. Dobrogea passim.

În anul 1968, Inspectoratul județean de miliție Constanța a predat Muzeului de arheologie Constanța un lot de monede de bronz. Toate monedele se aflau într-o stare precară de conservare, fiind mult oxidate și corodate¹².

⁹ Vezi *supra* nota 2.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Pentru depozite funerare de la mijlocul secolului IV e.n. depuse în morminte ca ofrandă funerară, vezi C. Stavru, în *Pontica*, 5, 19 2, p. 235—250.

¹² Monedele au fost înregistrate la nr. inv. 3037—3066, 3068—3144.

După curățire s-au putut identifica următoarele monede :

III-b.

337 e.n. — 341 e.n.

ANTIOCHIA

Constantius II

1. Follis. ↓ . 1,40 g ; 14,7 mm.
LRBC, I, p. 31, nr. 1381
RIC, VIII, p. 515, nr. 49, a. 337—347 e.n. seria 1.

 SMANE

IV

341 e.n. — 346 e.n.

NICOMEDIA

Constantius II

2. Follis. ↑ . 0,92 g ; 15 mm.
LRBC, VI, p. 27, nr. 1156.
RIC, VIII, p. 475, nr. 58, a. 347—348 e.n., grupa 2.

 SMNF •

ATELIERE NEPRECIZATE

Neprecizat

3. Follis. ↓ . 0,67 g ; 14,7 mm.
LRBC, I, *victoriae dd auggq nn*.
RIC, VIII, *victoriae dd auggq nn*, a. 347—348 e.n., grupa 2.

 ↓
 [?]
Constantius II

4. Follis. ↓ . fragment.
LRBC, I, *vot xx mult xxx*.
RIC, VIII, *vot xx mult xxx*, a. 347—348 e.n., grupa 2.

 [?]

353/4 e.n. — 357/8 e.n.

CONSTANTINOPOLIS

Constantius II

5. AE 3. ↑ . fragment.
LRBC, II, p. 87, nr. 2039, a. 351—354 e.n.
RIC, VIII, p. 458, nr. 118, a. 351—355 e.n., grupa 2.

 CONS[?]

NICOMEDIA

Constantius II

6. AE 3. ↗ . fragment.
LRBC, II, p. 92, nr. 2309, a. 351—354 e.n. sau
LRBC, II, p. 92, nr. 2311, a. 355—361 e.n.
RIC, VIII, p. 479, nr. 96, a. 351—355 e.n., grupa 3 sau
RIC, VIII, p. 481, nr. 104, a. 355—361 e.n., grupa 1.

 SMNΔ

ANTIOCHIA

Constantius II

7. AE 3. ↑. fragment.
 LRBC, II, p. 100, nr. 2632, a. 351—354 e.n.
 RIC, VIII, p. 524, nr. 153, a. 350—355 e.n., grupa 3, seria 3.

 ANFI

ATELIERE NEPRECIZATE

Constantius II

- 8—11. AE 3. ↓. 1,81 g ; 17,5 mm.
 AE 3. ↓. 0,98 g ; 14 mm
 AE 3. ↓. fragment.
 AE 3. ↓. fragment.
 LRBC, II, *fel temp reparatio* (FH 3), a. 355—361 e.n.
- 12—17. AE 3. ↑. 2,28 g ; 17,2 mm.
 AE 3. ↓. 2,15 g ; 17 mm.
 AE 3. ↘. 1,88 g ; 16,8 mm.
 AE 3. ↑. 1,64 g ; 14,6 mm.
 AE 3. ↑. fragment.
 AE 3. ↓. fragment.
 LRBC, II, *fel temp reparatio* (FH 3), a. 351—361 e.n.
18. AE 3. ↑. 1,28 g ; 17,2 mm.
 LRBC, II, *fel temp reparatio* (FH 4), a. 351—361 e.n.

 M

[?]

 [?]

 [?]

- 19—23. AE 3. ↘. 2,36 g ; 13,8 mm.
 AE 3. ↑. 1,81 g ; 16 mm.
 AE 3. ↑. 1,10 g ; 15,5 mm.
 AE 3. ↑. 0,98 g ; 16,4 mm.
 AE 3. ? . fragment.
 LRBC, II, *fel temp reparatio* (FH 3 sau FH 4), a. 351—361 e.n.

 [?]
Neprecizat

24. AE 3. ? . 1,10 g ; 13,2 mm.
 LRBC, II, *fel temp reparatio* (FH), a. 355—361 e.n.
25. AE 3. ↑. fragment.
 LRBC, II, *fel temp reparatio* (FH 4), a. 351—361 e.n.
26. AE 3. ? . fragment.
 LRBC, II, *fel temp reparatio* (FH), a. 351—361 e.n.

 M

[?]

 [?]

 [?]

357/8 e.n. — 361 e.n.

ROMA

Constantius II

2. AE 4. ↓. fragment.
 LRBC, II, p. 60, nr. 691, a. 355—361 e.n.
 RIC, VIII, p. 279, nr. 320, a. 355—361 e.n.

 R* [?]

HERACLEA

Constantius II

28. AE 4. ↑ . 1,57 g ; 17,7 mm.
LRBC, II, p. 83, nr. 1905, a. 355—361 e.n.
RIC, VIII, p. 437, nr. 98, a. 355—361 e.n.

SMHC?

CONSTANTINOPOLIS

Julianus

29. AE 4. ↑ . fragment.
LRBC, II, p. 87, nr. 2055, a. 355—361 e.n.
RIC, VIII, p. 461, nr. 154, a. 355—361 e.n.

C
[?]

NICOMEDIA

Julianus

30. AE 4. ↑ . fragment.
LRBC, II, p. 92, nr. 2316, a. 355—361 e.n.
RIC, VIII, p. 482, nr. 113, a. 355—361 e.n., grupa 2.

SMNE[?]

ATELIERE NEPRECIZATE

Constantius II

- 31—35. AE 4. ↑ . 1,82 g ; 16 mm.
AE 4. ↑ . 1,36 g ; 16 mm.
AE 4. ↑ . 1,13 g ; 14,5 mm.
AE 4. ↓ . fragment.
AE 4. ↑ . fragment.
LRBC, II, *spes reipublice*, a. 355—361 e.n.

[?]

Julianus

- 36—37. AE 4. ↑ . 2,41 g ; 16,5 mm.
AE 4. ↓ . 1,42 g ; 17,3 mm.
LRBC, II, *spes reipublice*, a. 355—361 e.n.

[?]

364 e.n. — 378 e.n.

THESSALONICA

Valentinianus I

38. AE 3. ↑ . 1,45 g ; 16 mm.
LRBC, II, p. 79, nr. 1704, a. 364—367 e.n.

TESB

Valens

39. AE 3. ↑ . 2,72 g ; 17,2 mm.
LRBC, II, p. 79, nr. 1709, a. 364—367 e.n.

TESF

CONSTANTINOPOLIS

Valentinianus I

40. AE 3. ↓ . fragment.
LRBC, II, p. 88, nr. 2087, a. 366—367 e.n.

*

CONS[?]

Valens

41. AE 3. ↑ . fragment
LRBC, II, p. 87, nr. 2069, a. 364—365 e.n.

CONS[P]Δ

42. AE 3. ↑ . fragment.
LRBC, II, p. 87, nr. 2070, a. 364—365 e.n.

•

CONSPA

43. AE 3. ↓ . 2,43 g ; 17 mm.
LRBC, II, p. 88, nr. 2103, a. 367—375 e.n.

+ +

CONSD

44. AE 3. ↓ . 2,74 g ; 17,5 mm.
LRBC, II, p. 88, nr. 2110, a. 367—375 e.n.

•

CONS[?]

Neprecizat

45. AE 3. ↑ . fragment.
LRBC, II *securitas reipublicae*.
emisiune neinregistrată de cataloage.

* *

CONSD

46. AE 3. ↓ . fragment.
LRBC, II, p. 88, nr. 2109—2110, a. 367—375 e.n.

CONS[?]

NICOMEDIA

Valens

47. AE 3. ↓ . 2,00 g ; 16 mm.
LRBC, II, p. 93, nr. 2327, a. 364—365 e.n. sau
LRBC, II, p. 93, nr. 2335, a. 367—375 e.n.

SMNΓ

Gratianus

48. AE 3. ↑ . 2,07 g ; 19 mm.
RIC, IX, p. 255, nr. 24 b var., a. 367—375 e.n.

SMNB

CYZICUS

Valentinianus I

49. AE 3. ↓ . fragment.
LRBC, II, p. 97, nr. 2519, a. 364—365 e.n. sau
LRBC, II, p. 97, nr. 2529, a. 367—375 e.n.

SMKΔ

Valens

50. AE 3. ↓. 2,23 g ; 16 mm.
LRBC, II, p. 97, nr. 2520, a. 364—365 e.n. sau
LRBC, II, p. 97, nr. 2529, a. 367—375 e.n.
51. AE 3. ↓. 2,30 g ; 16 mm.
LRBC, II, p. 97, nr. 2520, a. 364—365 e.n. sau
LRBC, II, p. 97, nr. 2529, a. 367—375 e.n.

SMKA

SMKΓ

ANTIOCHIA

Valens

52. AE 3. ↑. 1,55 g ; 15,3 mm.
LRBC, II, p. 100, nr. 2657, a. 364—367 e.n. sau
LRBC, II, p. 100, nr. 2664, a. 367—375 e.n.
53. AE 3. ↓. 1,51 g ; 14,5 mm.
LRBC, II, p. 100, nr. 2657, a. 364—367 e.n. sau
LRBC, II, p. 100, nr. 2664, a. 367—375 e.n.

ANTO

ANT[?]

ALEXANDRIA

Valens

54. AE 3. ↑. 2,33 g ; 16,5 mm.
LRBC, II, p. 104, nr. 2861, a. 364—367 e.n. sau
LRBC, II, p. 104, nr. 2863, a. 367—375 e.n.

ALEA

Neprecizat

55. AE 3. ↓. 1,31 g ; 13 mm.
LRBC, II, p. 104, nr. 2860—1, a. 364—367 e.n. sau
LRBC, II, p. 104, nr. 2862—3, a. 367—375 e.n.

ALE[?]

ATELIERE NEPRECIZATE

LRBS, II, *gloria romanorum* (8).

Valentinianus I

56. AE 3. ↑. 2,55 g ; 15,5 mm.
57. AE 3. ↓. 1,87 g ; 14 mm.

*
[?]

[?]

Valens

- 58—60. AE 3. ↑. 2,70 g ; 18,5 mm
AE 3. ↑. 2,46 g ; 16,5 mm.
AE 3. ↑. 2,05 g ; 15,5 mm.
AE 3. ↓. 2,01 g ; 16,5 mm.
AE 3. ↑. 1,83 g ; 15,5 mm.
AE 3. ↑. 1,52 g ; 15,5 mm.
AE 3. ↑. 1,38 g ; 14 mm.
AE 3. ↑. 1,27 g ; 15,5 mm.
AE 3. ↓. fragment
AE 3. ↓. fragment
AE 3. ↑. fragment
AE 3. ?. fragment.

[?]

Gratianus

70. AE 3. ↑. 1,36 g ; 15 mm.

[?]

Neprecizat

71—78. AE 3. ↑. 2,53 g ; 18 mm.

AE 3. ↑. 2,35 g ; 16,5 mm.

AE 3. ↑. 2,15 g ; 16,5 mm.

AE 3. ↓. 2,14 g ; 21 mm.

AE 3. ↓. 1,85 g ; 17 mm.

AE 3. ↓. 1,29 g ; 18,5 mm.

AE 3. ↓. fragment

AE 3. ? . fragment

[?]

LRBC, II, *securitas reipublicae*.LRBC, II, *securitas reipublicae*.*Valentinianus I*

79. AE 3. ↑. 1,88 g ; 15 mm.

[?]

80. AE 3. ↓. 2,30 g ; 16,5 mm.

[?]

Valens

81—86. AE 3. ↑. 2,02 g ; 15,6 mm.

AE 3. ↑. 2,00 g ; 18,5 mm.

AE 3. ↑. 1,93 g ; 13,7 mm.

AE 3. ↓. 1,90 g ; 17,5 mm.

AE 3. ↑. 1,70 g ; 12,5 mm.

AE 3. ↓. 1,65 g ; 14,3 mm.

[?]

Neprecizat

87. AE 3. ↓. 1,64 g ; 16 mm.

*

[?]

88—91. AE 3. ? . 1,25 g ; 17 mm.

AE 3. ↓. 1,58 g ; 12 mm.

AE 3. ↑. 1,13 g ; 12,5 mm.

AE 3. ? . fragment.

[?]

MONEDE ILIZIBILE

92—107. 1,59 g · 1,43 g ; 1,25 g ; 1,15 g ; 0,90 g ; fragment.

Pentru acest lot nu avem, din păcate, informații asupra locului și condițiilor de descoperire, dar monedele se pot atribui, fără a greși, unei descoperiri dobrogene.

Considerăm că lotul nu reprezintă suma unor descoperiri izolate, deoarece caracterul unitar al acestei descoperiri monetare se sprijină pe următoarele argumente :

— Toate monedele erau necurățate și în această stare ilizibile, ceea ce exclude o selecție intenționată a materialului numismatic.

— Pe toate monedele era depusă aceeași patină malignă, foarte groasă, dovedind că, pînă la descoperire, monedele au stat în pămînt în condiții identice.

— Limitele cronologice sînt destul de strînse, circa 40 de ani, toate monedele identificate aparțin emisiunilor de bronzuri care se datează între anii 337—341 e.n. și 364—375 e.n.

— Lotul, prezentat aici, are o structură a numerarului asemănătoare cu a tezaurului Straja (1980)¹³.

Toate argumentele converg spre a confirma ipoteza în care lotul reprezintă parte dintr-un depozit monetar dobrogean, ascuns și nerecuperat datorită evenimentelor imediat premergătoare bătăliei de la Adrianopol, din anul 378 e.n.¹⁴. Tezaurile îngropate după această dată, în Dobrogea, au o altă structură a numerarului¹⁵.

Analiza statistică a structurii numerarului din depozitul Dobrogea passim oferă cercetării informații utile, pentru cunoașterea compoziției masei monetare aflată pe piața Scythiei Minor, în anii premergători catastrofei de la Adrianopol, precum și a raportului dintre stocul de monedă rămas în circulație și numerarul emis după anul 364 e.n.

Din tabelul I rezultă că 59,34% din numerarul în circulație pe piața monetară a provinciei de la Dunărea de Jos era alcătuit din mone-

TABELUL I (după RIC VIII)

337—340	346—348		354—356	357—358	358—362	364—378	
gloria exercitus (1 steag)	victoriae auggq	vot xx nn	fel temp re paratio (FH)	fel temp re paratio (FH) sigla M	spes rei publice	securitas romano reipubli rum cae (8)	gloria ritas
1	1	2	17	5	11	25	29
1,09%	1,09%	2,19%	18,68%	5,49%	12,08%	27,47%	31,86%
1,09%	3,29%		24,17%		12,08%	59,34%	

¹³ Antoaneta Vertan și Radu Ocheșeanu, *Tezaurul de monede romane imperiale de bronz, din vremea împăratului Valens, descoperit la Straja, jud. Constanța, în mss.*

¹⁴ Ion Barnea în Radu Vulpe, Ion Barnea, *Din istoria Dobrogei*, 2, *Romanii la Dunărea de Jos*, București, 1968, p. 399 și urm.

¹⁵ Depozitul monetar de la Nalbant, jud. Tulcea, se deosebește întru cîtva ca structură a numerarului, conținînd alături de trei monede de argint, și monede anterioare etapei 335/6—341 e.n., monede Crispus, vezi C. Moisil, în BSNR, 11, 22, 1914, p. 55, nr. 42, Nalbant (1910). Pentru structura tezaurului post 378 e.n. vezi O. Iliescu, *op. cit.*, în SCN, II, 1958, p. 453, nr. 10, Strunga; R. Ocheșeanu, A. Dumitrașcu, în *Pontica*, 5, 1972, p. 537—541. De asemenea pentru orizontul de tezaure încheiat pe la 410 e.n. vezi R. Ocheșeanu, în BSNR, 121—123, 1975, p. 105—112; R. Ocheșeanu, Paul I. Dicu, în BSNR, 129—130, 1983, p. 451—453.

dele curente, emise între anii 364—375 e.n.¹⁶. Emisiunile anterioare cele mai bine reprezentate sînt cele de modul AE 3 *fel temp reparatio* (FH) cu 24,17% și *spes reipublice* cu 12,08%. Monedele mai vechi, emise înainte de anul 348 e.n., au un grad de reprezentativitate redus, doar de 4,39%. Lipsesc din acest depozit monetar monedele de modul AE 2, emise între anii 348—354 e.n. Atît gradul mic de reprezentativitate a follisului emis pînă în anul 348 e.n., cît și lipsa din acest depozit a monedelor de modul AE 2, constituie o bună reflectare a efectelor legii din 354 e.n. privind demonetizarea tuturor emisiunilor anterioare. De asemenea lipsa monedelor emise de Julianus Apostata trebuie atribuită penetrării scăzute în provincie. Astfel din 24 de stațiuni alese pentru a alcătui Modelul Dobrogea, în 12 stațiuni nu au fost găsite monede emise de Julianus Apostata și Jovianus. În depozitul analizat, raportul dintre emisiunile *securitas reipublicae* și *gloria romanorum* (8) este de 46,29% și 53,70%, spre deosebire de Panonia de sud, unde raportul este în favoarea emisiunilor *securitas reipublicae* cu 59,32% față de 40,69%¹⁷.

Analiza datelor cuprinse în tabelul II oferă posibilitatea stabilirii raportului dintre structura masei monetare în circulație pe piețele provinciei, așa cum este reflectată de compoziția depozitului Dobrogea *passim* și indicele volumului de monedă/an etapă, calculat ca procent din suma indicilor monedă/an etapă din perioada cercetată, care a penetrat în fiecare din cele șapte etape a perioadei 335/6—378 e.n. și care a fost stabilit pentru un ipotetic Model Dobrogea (reprezentînd media indicilor a 24 stațiuni)¹⁸.

TABELUL II (după LRBC)

Nr. crt.	Anii	X	AS ±	I	$\frac{Vol\ Mon}{An\ etap.}$	I dep — X · %	$\frac{I\ dep - X}{AS}$
1	335/6—341	14,00	6,22		1,32	— 12,67	— 203,62
2	341 —346	11,87	5,46		4,97	— 6,89	— 126,26
3	346/8—353/4	8,02	5,17		0	— 8,02	— 155,23
4	353/4—357/8	38,83	8,85		45,60	+ 6,77	+ 76,44
5	357/8—363	7,62	4,64		18,24	+ 10,62	+ 228,46
6	363 —364	7,69	10,30		0	— 7,68	— 74,63
7	364 —378	11,92	8,13		26,85	+14,92	+ 183,60

¹⁶ Pentru compoziția tezaurilor din imperiu post 364 e.n., vezi RIC, VIII, p. 89, tabel 10.

¹⁷ Alice Sz. Burger, *Late Roman money circulation in South-Pannonia*, Budapesta, 1981, p. 84.

¹⁸ Vezi *supra* nota 2: Pentru modul de aplicare a metodelor statistice vezi în literatura română R. Ocheșeanu, în *Cercetări arheologice în București*, III, 1981, p. 56—91; R. Ocheșeanu, în *BSNR*, 129—130, 1983, p. 209—235; Maria Chițescu și Gh. Poenaru Bordea, în *BSNR*, 129—130, p. 169—208; Gh. Poenaru Bordea și Maria Cojocărescu, în *SCN*, VIII, 1984, p. 53—74.

Poziția indicilor din depozit, calculați pentru etapele anterioare anului 354 e.n., coborită sub limita inferioară a abaterii standard a Modelului Dobrogea, arată că procesul de înlăturare din circulație în Scythia Minor a numerarului de acest tip, demonetizat prin edictul din 354 e.n., a fost foarte puternic. Deci pînă la dezastrul de la Adrianopol, circulația monetară de la Dunărea de Jos se înscrie, prin conformarea la acest aspect al politicii monetare imperiale, în cadrul general al fenomenului circulației monetare din imperiu. Considerăm că datele statistice trebuie interpretate în cazul monedelor de tip *fel temp reparatio* din depozit ca dovedind o scădere a numărului lor în structura masei monetare, aflate în circulație în deceniul 3, în raport cu indicii de penetrație din anii 354—358 e.n.⁴⁹ Indicii oferți de depozitul Dobrogea passim pentru emisiunile din anii 358—363 e.n. și 364—375 e.n., 18,24% și 26,85%, indici care se plasează cu mult deasupra abaterii standard a Modelului Dobrogea, cu medii de 7,62% și 11,92%, dovedesc că și în raport cu volumul de monedă de acest tip care a penetrat în provincie, rolul emisiunilor *spes reipublice* și a emisiunilor casei lui Valentinianus I este major în alcătuirea masei monetare pe piețele din Scythia Minor.

Tabelul III

Nr. crt.	Monetării	Frecvențe absolute					Total	Frecvențe relative					Total
		335/6 341	341 346	353/4 357/8	358 363	364 378		335/6 341	341 346	353/4 357/8	358 363	364 378	
1	Roma				1	1					25		3,70
2	Thessalonica					2	2					11,11	7,40
3	Heraclea				1	1					25		3,70
4	Constantinopol			1	1	7	9			33,33	25	33,88	33,33
5	Nicomedia		1	1	1	2	5		100	33,33	25	11,11	18,51
6	Cyzicus					3	3					16,66	11,11
7	Antiochia	1		1		2	4	100		33,33		11,11	14,81
8	Alexandria					2	2					11,11	7,40
	Total	1	1	3	4	18	27	100	100	99,99	100	99,98	99,96

Tabelul prezintă atît ierarhia monetărilor în cadrul fiecărei etape, cît și pentru întreaga perioadă acoperită de emisiunile prezente în depozit. Pe întreaga perioadă, primul atelier care oferă piețelor dobrogene 33,33% din numerar este Constantinopolis, urmat de Nicomedia cu 18,51%, Antiochia cu 14,81% și Cyzicus cu 11,11%. Cu un grad mai

⁴⁹ Pentru retragerea treptată din circulație a monedelor *fel temp reparatio*, vezi RIC, VIII, p. 66 și nota 25.

reduc de reprezentativitate, sub 10%²⁰, sînt atelierele monetare din Thessalonica și Alexandria cu 7,40%, Roma și Heraclea cu 3,70%. Pentru a stabili relația corectă între gradul de reprezentativitate al atelierelor monetare, prezente în depozit, în cadrul fiecărei etape cu ierarhia reală, așa cum este stabilită pe ansamblul Dobrogei, s-a trecut în paranteze locul pe care îl ocupa monetăria, în etapa respectivă, în materialul monetar descoperit în provincia de la Dunărea de Jos²¹. Doar datele oferite de monedele emise între anii 364—375 e.n. au un nivel mai înalt de semnificație. Etapele 335/6 — 341 e.n. și 341 — 346 e.n. sînt prezente cu emisiuni din cîte o monetărie, Antiochia (VI) și Nicomedia (I). Pentru etapele 353/4 — 357/8 e.n. și 357/8 — 363 e.n., sînt prezente în depozit, cu cîte o monedă, monetăriile din Constantinopolis (II), Nicomedia (III) și Antiochia (IX), respectiv Roma (XI—XIV), Heraclea (V), Constantinopolis (II), și Nicomedia (VI). Pentru etapa 364—378 e.n., principala monetărie care oferă 38,88% din numerar este Constantinopolis (I), urmată de Nicomedia (V) cu 16,66%. Pe locurile 3—6 cu 11,11% din numerar sînt atelierele monetare din Thessalonica (III), Nicomedia (V), Antiochia (VIII) și Alexandria (X).

II

TEZAUURUL DE MONEDE DE ARGINT DESCOPERIT ÎN JUDEȚUL CONSTANȚA (1921). ASPECTUL CRONOLOGIC.

Decoarece tezaurul de silicve, descoperit în Dobrogea (1921), a fost editat cu trimiteri la lucrarea lui H. Cohen și într-o revistă greu accesibilă astăzi²², este necesară reluarea studiului acestei importante descoperiri numismatice pentru istoria Scythiei Minor în cel de-al treilea pătrar al veacului IV e.n. Ar fi fost deosebit de utilă republicarea catalogului tezaurului cu toate datele tehnice necesare și cu trimiteri la „The Roman Imperial Coinage“, dar mai degrabă imperfecțiunile catalogului sintetic cu descrieri incomplete sau greșite, decît existența unor variante neînregistrate de RIC, IX, fac ca o astfel de încercare să fie lipsită de precizia științifică necesară²³.

Fără a mai reveni asupra tuturor aspectelor, vom insista mai ales asupra aspectului cronologic, în lumina datărilor propuse de J.W.E. Pearce²⁴ și O. Ulrich Bansa²⁵ pentru monedele de argint emise de casa lui Valentinianus I.

²⁰ R. Ocheșeanu, *op. cit.*, în *BSNR*, 129—130, 1983, p. 227.

²¹ Vezi *supra* nota 2.

²² Leon Ruzicka, *Blätter für Münzfreunde*, 1923, nr. 4, (extras p. 1—7).

²³ Vezi catalogul nr. 1, 18, 26, 27, 28, 44.

²⁴ J.W.E. Pearce, *The Roman Imperial Coinage*, IX, Londra, 1968, p. 200.

²⁵ O. Ulrich Bansa, în *Numismatica e Antichità Classiche*, 2, 1973, p. 166—169.

CONSTANTINOPOLIS

27 iunie 363 — 16 februarie 364

Siliqua

Jovianus

1. RIC, VIII, p. 464, nr. 174 dar

CP·Γ

25 februarie 364— 24 august 367

Argenteus

Valens

2. RIC, IX, p. 211, nr. 11 d 1 sau
-
- RIC, IX, p. 211, nr. 11 e 1

CONSA

3. RIC, IX, p. 211, nr. 11 d 4 (3,09 g)

CONSA

Siliqua

Valentinianus I

- 4— 9. RIC, IX, p. 212, nr. 13 a 1 sau
-
- RIC, IX, p. 213, nr. 13 g 1

CP·A

- 10—12. RIC, IX, p. 212, nr. 13 a 2

CP·B

13. RIC, IX, p. 212, nr. 13 a 3

CP·Γ

14. RIC, IX, p. 212, nr. 13 a 6

C·A

- 15—17. RIC, IX, p. 212, nr. 13 a 7

C·Δ

18. RIC, IX, p. 212, nr. 13 a 9 dar

CONSA·*Valens*

19. RIC, IX, p. 212, nr. 13 d dar

CP·A

- 20—21. RIC, IX, p. 212, nr. 13 d 2

CP·Γ

- 22—25. RIC, IX, p. 212, nr. 13 b 2 sau
-
- RIC, IX, p. 213, nr. 13 h

CP·Γ

26—27. RIC, IX, p. 212, nr. 13 b dar	$\overline{C \cdot P}$
28. RIC, IX, p. 212, nr. 13 b dar	$\overline{CP \cdot S}$
29. RIC, IX, p. 212, nr. 13 d 7	$\overline{C \cdot A}$
30. RIC, IX, p. 212, nr. 13 d 8 sau RIC, IX, p. 213, nr. 13 i 2	$\overline{C \cdot B}$
31. RIC, IX, p. 212, nr. 13 d 10 sau 32— RIC, IX, p. 212, nr. 13 i 3	$\overline{C \cdot \Delta}$
32—34. RIC, IX, p. 212, nr. 13 d 2	$\overline{C \cdot S}$
35—36. RIC, IX, p. 212, nr. 13 d 13 sau RIC, IX, p. 213, nr. 13 i 5	$\overline{C \cdot Z}$
<i>Procapius</i>	
37. RIC, IX, p. 213, nr. 13 e 1 sau RIC, IX, p. 213, nr. 13 k 1	$\overline{C \cdot A}$
38. RIC, IX, p. 213, nr. 13 e 2	$\overline{C \cdot B}$
39. RIC, IX, p. 213, nr. 13 e 3 sau RIC, IX, p. 213, nr. 13 k 2	$\overline{C \cdot \Gamma}$
40—42. RIC, IX, p. 213, nr. 13 e 4	$\overline{\cdot \Delta}$
43. RIC, IX, p. 213, nr. 13 e 5	$\overline{C \cdot \epsilon}$
44. RIC, IX, p. 213, nr. 13 e 14 dar	$\overline{C \cdot Z}$

Alături de silicvă este prezent în tezaur și un al doilea nominal, *argenteus*. Astfel, două monede emise de Valens, cat. nr. 2 și 3²⁶, conform atribuirilor din RIC, IX, aparțin emisiunilor de argentei.

Pentru a obține o imagine cât mai clară a structurii tezaurului Dobrogea (1921) și Gura Ialomiței²⁷, abordând aspectul cronologic cu ajutorul unui instrument de lucru adecvat, datele, oferite de cele două descoperiri numismatice de la Dunărea de Jos, au fost introduse într-un tabel alcătuit conform propunerilor avansate de J.W.E. Pearce și O. Ulrich Bansa.

Tezaurul Dobrogea (1921) se încheie cu trei monede, o silicvă și doi argentei, emise, după părerea lui J.W.E. Pearce, pentru comemorarea

²⁶ Moneda nr. 3 are greutatea de 3,09 g, vezi L. Ruzicka, *op. cit.*, p. 2.

²⁷ I. Mititelu, în SCN, I, 1957, p. 133—147.

TABELUL IV

cronologia emisiunilor de argint din anii 364 e.n. — 367 e.n.

CONSTANTINOPOLIS			DOBROGEA (1921)							GURA IALOMITEI								
RIC IX	Ulrich Bansa		A	B	Γ	Δ	E	S	Z	H	A	B	Γ	Δ	E	S	Z	H
25 II 364— 28 IX 365 CP·A; CPA; C·PA	SERIA II III 365—28 IX 365 CP·A	V I Vs	6 1	3 —	1 8	— —	× ×	× 1	× —	× —	6 6	6 5	— 11	4 —	× ×	× 1	× —	× —
C·A; ·C·A	C·A	V I Vs	1 1	× 1	3 —	— 1	× —	× 3	× 2	× ×	6 —	× —	1 —	— —	× —	× —	× —	× ×
Procopius 28 IX 365 — 27 V 366 C·A; ·C·A	C·A		1	1	1	3	1	—	1	—								
27 V 366— 24 VIII 367 *C·A	SERIA III 2 V 366 — ante I 368 *C·A	V I Vs	× ×	× —	× —	× ×	× ×	× ×	× ×	× ×								
CONSA	Toamna 367 CONSA	V I Vs	— ×	× ×	× ×	× ×	× ×	× ×	× —	× ×								
·CONSA·	·CONSA	V I Vs	1 ×	× —	× ×	× ×	× ×	× ×	× ×	× ×								
CONSA	ARGENTEI CONSA	V I Vs	— 1	— —	— —	× 1	× —	× —	× —	× ×								
CONSPA	CONSPA ·CONSPA	V I Vs	— ×	× ×	× ×	× —	× ×	× ×	× ×	× ×								

victoriei asupra uzurpatorului Procopius²⁸ sau, conform ipotezei propuse de O. Ulrich Bansa, pentru acordarea de donative armatei revenite din campania transdanubiană din anul 367 e.n.²⁹. Dacă tezaurul va fi fost descoperit pe linia Dunării, ar fi de presupus o ascundere datorată operațiilor militare din anii 368—369 e.n., expediții întreprinse de Valens în teritoriile limitrofe provinciei Scythia Minor. Dar există și posibilitatea, dat fiind faptul că circulația monedei de argint cunoaște în a doua jumătate a secolului IV e.n. un nivel coborât de intensitate³⁰, argintul fiind monetizat pentru plata donativelor, iar tezaurele aparțin mai degrabă militarilor sau veteranilor, decît civililor, ca proprietarul acestui tezaur să nu mai fi avut posibilitatea să adauge monede de argint din emisiunile posteriore anului 367 e.n., pînă după anul 376 e.n., cînd goții trec Dunărea în imperiu, și deci ascunderea tezaurului să fie legată de evenimentele care se vor derula în zonă pînă la bătălia de la Adrianopol.

Pentru data de emisie a monedelor din tezaurul de la Gura Ialomiței, primul editor propunea anul 369 e.n., iar ascunderea tezaurului era pusă în legătură cu evenimentele din 378 e.n.³¹. Într-o recentă lucrare, revenind asupra unor aspecte ridicate de tezaur, C. Deculescu atrăgea atenția că emisiunile de silicve de tip *vot v* se datează, conform catalogului RIC, IX, între 25 februarie 364 — 24 august 367 e.n.³². Redatînd tezaurul, autorul consideră că abandonarea silicvelor de la Gura Ialomiței este legată de expediția din 367 e.n. a împăratului Valens la nord de Dunăre, în munții Buzău. Pentru a se explica îngroparea tezaurului la 367 e.n. în această zonă, se avansează ipoteza unei reîntoarceri din expediție a armatelor romane pe valea Ialomiței și traversarea Dunării prin vadurile de la Carsium³³. Dar argumentarea este circulară. De fapt, conform datărilor propuse de J.W.E. Pearce și O. Ulrich Bansa silicvele din tezaurul de la Gura Ialomiței aparțin emisiunilor cuprinse între martie și 28 septembrie 365 e.n. Această realitate istorică permite să considerăm, cu rezervele arătate mai sus și pentru tezaurul Dobrogea (1921), că ascunderea tezaurului de silicve de la Gura Ialomiței poate fi, mai degrabă, pusă în legătură, datorită structurii sale, cu mișcările la Dunăre a goților chemați în sprijin de împăratul uzurpator decît cu un ipotetic pod de vase roman din toamna anului 367 e.n., construit pe Dunăre la vadurile de la Hirșova.

²⁸ RIC, IX, p. 200.

²⁹ O. Ulrich Bansa, *op. cit.*, p. 169.

³⁰ Vezi RIC, VIII, p. 75; Pentru Dobrogea sînt cunoscute următoarele descoperiri de monede izolate: Constantius II — nordul jud. Tulcea, vezi M. Petrescu Dîmbovița, *Inventarul materialului arheologic de la rezidența regală Galați*, București, 1940, p. 11, nr. 20; Valens, silicvă emisă la Antiochia — Tulcea, vezi Gh. Poenaru Bordea și V. H. Baumann, în *Peuce*, IV, 19 3—1975, p. 146, nr. 115.

³¹ I. Mititelu, *op. cit.*, p. 136.

³² C. Deculescu, în *BSNR*, 124—128, 1981, p. 228.

³³ *Ibidem*, p. 229.

**QUELQUES DÉCOUVERTES MONÉTAIRES DE SCYTHIA MINOR
DU IVe SIÈCLE***Résumé*

RADU OCHEȘEANU

L'auteur présente trois trésors de monnaies en bronze inédites et réexamine le trésor de *siliquae* découvert en Dobroudja (1921).

Le premier trésor a été découvert dans les eaux de la Mer Moire dans le port de Constanța (1975). On a récupéré 18 folles des années 294—307 de n.è. Le deuxième trésor a été découvert à Hirșova et il est composé d'émissions AE 3, *fel temp reparatie* (FH) des années 354—358 de n.è. Du troisième trésor, découvert quelque part en Dobroudja, furent récupérées 107 monnaies des années 336/7—341 à 364—375 de n.è. Les plus nombreuses sont celles des types *fel temp reparatio* (FH), *spes reipublice* et les émissions de l'époque de Valentinien Ier. Le dépôt a été probablement caché pendant les événements des années 376—378 de n.è. au Bas Danube.

En ce qui concerne le trésor de *siliquae* découvert en Dobroudja (1921), l'auteur insiste sur l'aspect chronologique. Suivant les propositions de J.W.E. Pearce et de O. Ulrich Bansa, les dernières émissions datent au plus tard de l'automne de l'année 367 de n.è. Le trésor contenait au moins deux *argentei*. On réexamine aussi la date finale du trésor de Gura Ialomiței, qui est antérieure au règne de Procope. En conséquence, l'auteur avance l'idée qu'il fut mis à l'abri durant les mouvements des Goths au Bas-Danube en 365—366 de n.è.